

Din Ardeal

— Dinasticismul nostru —

Incepînd cu sfîntul Stefan, primul rege al Ungariei, și terminînd cu Francisc Iosif I, vreme deci de 906 ani, viața publică a Ungariei este un șir neîntrerupt de lupte «pentru constituție»—zic unii istoricieni maghiari, dar în realitate luptele s'au purtat pentru a ciunti cit mai mult din drepturile regale și a mări puterea oligarhilor. Se și poate dovedi, că în Ungaria războaiele civile au fost mai dese de cit cele cu statele vecine. Atît sub regii casei arpadiane, cit și sub cei străini ce au urmat pînă la 1526, cînd intră în scenă casa de Habsburg, aproape n'a fost rege ungar care să nu aibă rival, adesea *incoronat*. Fiu contra tatălui, frate contra fratelui s'a ridicat cu oaste. Iar toate aceste rivalități și lupte erau puse la cale de oligarhi, de aristocrația *înaltă*, sprijinitoare a celui ce-i asigura mai multe drepturi și, prin urmare, punea mai mari sarcini pe nemeșii (nobili) mici, pe *popor*. Chiar regi puternici, ca Matei Corvin, au avut de furcă, și drepturile înartulate în legi, ori cit de nedrepte să fi fost, oligarhia și le-a apărat cu o stăruință de fier, cu o putere adesea uimitoare.

Numai așa se esplică faptul că s'a înartulat în lege dreptul de insurecție «dacă regele nu observă legile», legi de cele mai multe ori stoarse cu sila. Aristocrația înaltă nu era apoi datoare să poarte războiu peste hotare, ci își ducea trupele (*p'atunci singura oștire a țării!*) numai în virtutea unei *tîrgu-ieli*, totd'auna pe socoteala păturii de jos a poporului.

Însăși catastrofa dela Mohaci (1526) a fost o urmare a încăpățînării aristocrației. Zădarnic regele trimitea poruncă și arăta primejdia ce s'apropie, «domnii stegari ai țării», înalta nobilime, nu-l asculta, nu grăbea să și concentreze trupele; lipsea și unitatea în luptă, căci fiecare regiment asculta numai de porunca «domnului» seu; așa se explică și faptul, că oștirea ajunse să fie comandată de un arhiepiscop (Tomory). Nu li-a fost greu Turcilor să zdrobească o astfel de armată, iar tînărul rege peri și el în luptă, inecîndu-se într'un pirăieș (Cselle).

Puterea oligarhilor n'a putut fi frîntă nici sub Habsburgi, deși aceștia aveau deja oștire permanentă și mai presus de toate

autoritatea ce li-o da coroana de «impărat roman», ci la încoronare trebuiau să jure că vor păzi legile așa zicind *dictate* de aristocrație. Chiar celui dintii rege din casa de Habsburg, aristocrația i-a pus un contra-rege, pe Zápolya Iános, și Ferdinand I nici n'a domnit de cît peste jumătate de țară, restul și Ardealul ajung d'aci încolo un fel de «atu», carte puternică în minile aristocrației, care se joacă d'aci încolo și mai mult «de-a regii», punînd față în față cu Habsburgii cînd pe Bocskay, cînd pe Tökölyi, Bethlen ori pe Rákoczy-ești, luptele cărora ungurii le numesc «pentru libertate», în realitate însă luptele s'au dat în contra regilor încoronați, regi dintre cari aproape fiecare a căutat să se apropie și să se sprijinească pe *massa mare a poporului*. Aristocrația s'a întovărășit însă cînd cu Turcii, cînd cu Francezii și Polonezii, numai pentru «a ține în șach» — Viena. Sub comanda lui Cara Mustafa Pașa lupta doar, la asediarea Vienei, și «regele neîncoronat» Tökölyi, cu floarea aristocrației mei maghiare... Și de cite ori era strimtorată Austria de vre-un dușman de-afară, aristocrația arbora și ea — «steagul libertății»!

N'aveam noi Romîni oameni cu carte pe acele vremuri, bărbați sus puși cari să ridice poporul, lămurindu-l asupra rostului luptelor ce se petreceau. Intreg poporul rominesc gemea însă sub jugul iobăgiei în care-l țineau *nobilii* (nemeșii) *înalți*, grofii (conții), baronii și vlădicii papistași. Asta o știa poporul. *Și mai ales o simțea!* Iar trupele cu ajutorul cărora oligarchii purtau lupte adesea în contra regilor și împăraților țării, din fiii poporului erau compuse, că atita nobilime nu era să facă regimente din ea. Instinctiv inimile acestor oșteni și ai celor de acasă se îndreptau spre *purttătorul de Coroană* și se năștea în ei credința, că bun și milostiv trebuie să fie de vreme-ce nemeșii, grofii și baronii, îl dușmănesc cu atita furie. E așa de firesc să-mi fie drag cel ce se rășboiește cu asupritorii mei!

Ori cît ne-ar fi lipsit apoi contactul cu frații din Romînia și ori-cît am fi fost de puțin informați asupra lucrurilor ce se petreceau în lumea mare, erau evenimente care fatal au ajuns și la cunoștința bietului popor de iobagi... Cînd Turcii au trecut pe-aici pustii și au ajuns la Viena (1683) s'o cuprindă, se știe: Șerban Cantacuzino s'a dus cu ei *de silă*; în jurul Vienei, pe-ascuns, dar *din inimă*, a făcut însă cele mai mari servicii armatei *creștine a Impăratului* și azi o cruce este pe locul unde oștirea romînă cu inima strînsă aștepta isgonirea Turcilor... Și oștenii Voevodului romîn însă, și Romîni duși cu sila în oștirea lui Tökölyi, și cei rămași acasă, au văzut și auzit cum Tökölyi, cu întreaga ceată de nobili maghiari, tremurau de dorul să învingă Turcul *păgîn* și au făcut tot ce au putut să ajute această învingere împotriva—Impăratului! Numai Ungurii au ținut cu Turcul *păgîn*: Voevodul romîn și craiul Poloniei, Sobiesky, au ținut cu—*Impăratul!*... Tot așa, armata creștină a Impăratului a cuprins Buda (cetate), de unde a isgonit pe Turcii *păgini* cari

ținuseră țara în robie o sută cincizeci de ani, i-a zdrobit apoi la Zenta (1697) așa fel, că le-a luat, pentru totdeauna, curagiul de a mai trece încoace Dunărea cu gând de cucerire.

Chiar dacă nu ar fi rămas în poporul român nici o diră din tradiția că a fost adus aici de împăratul Traian, deja cele de mai sus, fapte istorice despre care a mers veste pînă în coliba iobagului, erau de natură a deștepta în el bune sentimente pentru—Împăratul. Mai ales că Împăratul nutria aceste sentimente: la 1683, de pildă,—numește (și astfel reabilitează!) baron pe mitropolitul Sava Brancovici, cel prigonit în chip mișlesc de oligarchie și isgonit din înalta demnitate ce ocupa, în urma intrigilor și procesului (de incest) ce-i ticluiseră pentru a-l nimici... Că păcat însă: pe cînd a ajuns diploma de baronat, marele luptător pentru biserică și neam, încetase din viață. Știrăa despre mila împăratului pentru marele prelat român de la Ienopolea se răspîndise însă, desigur, printre Romîni.

Ce se mai întîmplă însă? Acelaș împărat care dă lovitura de moarte Turcilor păgîni sprijiniți de aristocrația maghiară, ia sub stăpînire Ardealul, și deși e silit să întărească prin diploma de la 4 Decembrie 1691 toate drepturile de pînă acum ale nobilimii, curînd caută legătură cu Romîni. E adevărat, că țintește să-i treacă la catolicism, dar nu e mai puțin fapt, că promotorii unirii, în primul rînd mitropolitul Teofil, se așteptau la o întărire *națională* și întreg actul unirii nu e de cît un contract cu augusta Casă Domnitoare, care avea să garanteze: „Romîni mirenî, uniți cu biserica romano-catolică, să fie primiți și să fie înaintați în toate direcțiile, ca cei de celelalte națiuni și religii din patrie, iar fiii lor să fie primiți în școalele catolice și la fundațiunile școlare”.

N'are să judece nimeni aceasta ca o dorință s'ajungă în slujbe Romîni de atunci. Nu, căci nu procopseala singuraticilor se ținea, ci punindu-se astfel sub scutul Coroanei, Romîni căutau scut bisericii lor, singura instituțiune națională pe acea vreme. Au și ajuns astfel că la 16 Februarie 1699 împăratul Leopold emite diplomă în care e vorba de «*națiunea Romînilor*», diplomă în care Romînilor trecuți la unire cu Roma li se asigură «dreptul lor», și: «în respectul acesta—se zice în diplomă—ordonăm sever, sub amenințarea miniei noastre regale, că de la publicarea acestei scrisori nimenia, fie de ori-ce stare, autoritate, demnitate, prerogativă și putere, să nu cuteze a se opune *declaratei libertăți bisericesti a uniților de ritul grecesc*»...

N'are cineva de cît să citească despre uneltirile puse la cale de aristocrați, în mina cărora era guvernul, și de Dietă, compusă și ea din nobili, cari căutau să zădărnicească planul Vienei, spărînd pe Romîni de la unire ori căutînd să-i atragă la calvinism, să rămînă astfel și bisericește sub jurisdicțiunea celor mai fanatici unguri: a episcopilor calvini,—pentru a se convinge de bunăvoința Coroanei față de Romîni. După Teofil, care moare înainte de a se desăvîrși unirea, Leopold numește

pe Atanasie «episcop națiunii romine în Transilvania» și emite a doua diplomă (19 Martie 1701), în care pe lângă scutiri de natură religioasă, se mai asigură : «Chiar și țărani, dacă trec la unire, să fie considerați ca indigeni, ca toți ceilalți fi ai patriei, iar nu numai tolerați ca până acum» (punct 3), apoi : «Să se deschidă școale pentru Romini, în Alba-Iulia, Hațeg și Făgăraș» (punct 8), și cel mai important : «Impăratul provoacă și obligă nu numai autoritățile civile, ci și pe generali și pe întreg corpul ofițeresc, ca ori cînd ar reclama și s'ar plînge uniții că li se disconsideră drepturile, totdeauna să le stee în ajutor și să-i apere (punct 14).

Impăratul asigură deci Romînilor (uniți) nu numai libertatea religioasă, dar le acorda și libertate cetățenească, punîndu-i în rînd cu Ungurii, Săcuii și Sașii, națiuni recunoscute, ridicîndu j, prin urmare, din starea rușinoasă în care erau de veacuri: simpli sclavi ai boerilor...

Ca mușcați de șerpe au sărit atunci reprezentanții din Dieta ai celor trei națiuni, au protestat (în 1703 la Alba Iulia), au înaintat recurs la Curtea din Viena și în cele din urmă au făcut ca originalul diplomei să dispară... Leopold îi și ceartă pentru că : «voi conduși de o cerbicie învederată, spre disprețuirea autorității noastre regale, n'ați pus în lucrare până astăzi nici punctele din anul 1699»,—și le poruncește (la 13 Februar 1702) să pună în lucrare «atît numitele puncte cit și celelalte rezoluțiuni»...

Viena era însă departe, plîngerile romine soseau acolo tîrziu, iar guvernul și Dieta erau compuse din nobilii cari au conspirat cu Bocskay și Rákoczy... Zadarnic marele Ioan Inocentiu Klein stăruie cu petițiuni pe la Curte, a trimis și dus în persoană nu mai puțin de cit 24, sub Carol VI,—aristocrațimea știa cum să paralizeze activitatea lui, Rominii rămîn tot fără școli, „copiii lor sînt chiar oprîți să umble la școală, sînt oprîți de la învățarea măestrilor”,—se plînge marele episcop. Abia la 1733 Dieta ajunge să discute afacerea națională și bisericască a Romînilor, abea atunci, din grația împăratului, un episcop romîn poate lua parte, ca regalist, la desbaterile Dietei și să aperse cu ardoare drepturile națiunii romine. Falcic s'a purtat episcopul Klein, apărînd și lămurînd; după ce i s'a cerut conscripția Romînilor (pe care a și făcut-o), după ce comisia aleasă să se ocupe cu chestia abia la 1735 s'a întrunit să lucreze în merit, după-ce Klein a mai făcut o plîngere, pentru a mai amîna treaba, comisia abia atunci s'a hotărît să facă o cercetare mai amănunțită.

Exasperat, Klein aleargă iar la Viena, face un memorandum în care înșiră nedreptățile și cere scaun de consilier în guvern pentru ca nația romînă să aibă și ea un apărător acolo. Consilierii Coroanei știau însă afla mijlocul—de amînare, ba la 31 Martie 1738 se plîng Impăratului că „Vlădica romîn prea dă de lucru.”

Dar el nu s'a descurajat, ci cu aceeași stăruință se adre-

sază și Mariei Teresia, cerîndu-i să facă a se executa a doua diplomă leopoldină și să decreteze pe Romîni a patra națiune politică. Marea împărăteasă, se știe însă, chiar de la începutul domniei sale a avut războaie. Nu-i da mîna să se strice cu nobilii cari votau bani și soldați. Atîta tot a făcut, că în Iunie 1744 a chemat pe Klein la Viena, să fie de față cînd consiliul de miniștri discută asupra cererilor sale.

Aristocrațimea a și învins: episcopul Klein a ajuns acuzat de guvernul țării și silit să se refugieze la Roma, de unde n'a încetat să lupte pentru neamul său, ci a scris Impărătesei un memoriu, iar pe papa Benedict XIV l'a rugat să intervină pentru executarea diplomelor leopoldine și în gerere, în favoarea Romînilor. Și la Roma aristocrația maghiară a fost mai tare: Klein e oprit a se mai întoarce în patrie, și își petrece restul zilelor trăind din pensia de 1200 fl. ce i-a dat-o împărăteasa.

Vorba e că s'a pornit curentul, s'a făcut, așa zicînd, școală. Până în cele mai îndepărtate sate ale munților Ardealului s'a știut că „a încetat persecutarea bisericii romine în cea mai mare parte“, așa, a. spus mitropolitul Teofil deschizînd sinodul din 1697, convocat la Alba Iulia, și bunătatea asta vine de la *Împăratul*. Tot despre milostivenia Împăratului a cuvîntat mitropolitul Atanasie (în 5 Sept. 1700) celor 54 protopopi și 1593 preoți, chemați la sinod, unde au subscris actul unirii, după cum și *diploma a doua leopoldină* a fost publicată nu numai în Dieta de la 1703 din Alba Iulia, ci și în două sinoade, așa că a mers vestea în țara întregă, și pretutindeni printre Romîni, despre bunătatea și mila Împăratului, precum și despre piedecile ce pun domniile ca Romîni să fie împărțșiți și ei cu drepturi naționale. Petițiile numeroase ale lui Klein, și mai ales mergerea lui la Viena, unde a fost chemat de Maria Teresa să asiste la consiliul în care sfetnicii ei aveau să desbata asupra drepturilor Romînilor, prezența lui în Dietă, unde anjunsese tot din mila împărătească, toate acestea au întărit în Romîni credința că mila și bunătatea de sus, de la împărăție, vine. În *Împăratul și au pus deci nădejdea*.

Nu mai puțin a contribuit la întărirea dinasticismului între Romîni înființarea *regimentelor romine grănițerești*. De la Dunăre, în Caraș-Severin, apoi întreaga graniță de sud a Ardealului, precum și granița de nord era dată în paza Romînilor, organizați militarmente și puși—asa zicînd—de a dreptul sub scutul împărătesc. În schimbul credinței lor și al singelui vărsat pentru tron, li s'au dat averi colosale, fiii lor au fost primiți în școli, în cit până la desființarea acestor granițe (urmare a inaugurării constituționalismului maghiar de la 1867) din sinul grănițerilor au eșit ofițeri iluștri, (general Doda, general Seracin, colonel baron Ursu, colonel Trapșa, etc.), și gimnaziul de la Năsăud din averile date de „împărăție“ se susține, precum zeci de milioane prețuesc și pădurile comunității de avere de la Caransebeș, averi pe cari guvernele maghiare tot mai mult le

ăcaparează, în cit de vre-o 15 ani încoace se poartă o luptă desperată ca Romînilor să nu li se ia cu totul din mînă administrarea lor.

Cit despre donațiunile făcute de împărați mitropoliei greco-catolice romîne (singură episcopia gr. cat. romîna de la Oradia are averi care prețuesc cite-va milioane, iar institutul de educație și instrucție a tinerimii romine gr. cat. de acolo are pe frontispiciu numele lui Leopold), s'ar putea scrie o carte întregă.

Și ce s'ar fi putut ajunge dacă am fi avut un al doilea Klein pe vremea marelui împărat Iosif II. Din nefericire, pe atunci națiunea romîna n'a avut nici un prelat mare, ci întreaga luptă națională era dirijată de țăranul Horea, care dacă a și știut să spună Impăratului suferințele Romînilor și să-l roage a implini dorințele naționale, i-au lipsit însă calitățile de a se ști orienta prin complexul de lucruri politice... O minte genială ca Inocențiu Klein ajuns-a isgonită de pe terenul de luptă stăpînit de aristocrați. Era fatal, ca aceeași aristocrație pe Horea să-l frîngă în roată.

Martiriul lui Horea, Cloșca și Crișan, capii mișcării de la 1784, n'a schimbat însă întru nimic sentimentele Romînilor, ci mai ales le-a întărit credința cătră Impăratul. Reîntorcîndu-se de la Viena, sub gorunul de la Tebia, Horea spusese norodului că Impăratul e bun și milostiv și are durere pentru suferințele Romînilui; ar și ajuta din toată inima, dar îi stau în cale domnii (nemeșii)!... Ce era mai logic, pentru mintea simplă a țărănilor, de cît să *înlătore* din drum pe acei—domni?!.. Așa s'a născut revoluția și pentru singele varsat, s'a pus lanț și mai greu pe cei-ce crezuseră că în felul acesta scutură jugul iobăgiei...

Nu-i greu de închipuit de altfel, ce fel de înălțare sufletească s'a produs în Romîni cînd au auzit că Impăratul a stat de vorbă și a ascultat plîngerile unui opincar. Așa ceva nu s'a mai pomenit. Ba a făgăduit să și lecuiască durerile. Ajunsese un fel de divinitate „înalțul Impărat“.

Mai mult de cit toate, a contribuit la întărirea dragostei acesteia călătoriile pe care Iosif al II le-a făcut printre Romîni (în primăvara anului 1773). Romîni il așteptau ingenunchiați, la marginea satului ori în hotar. I-au dat nu mai puțin de cit 19,000 petițiuni. Se plîngeau cei mai mulți că *n'au pămînt!*... Iar Impăratul nu numai primea și cerceta plîngerile lor, dar și vorbea cu ei, *romînește*, căci învățase cite va vorbe. Ii orînduise la Sibiu, pe foarte mulți, pentru a le spune ce a hotărît în privința petițiunilor date.

Cîtă nobleță de suflet avea acest suveran, în ce chip inteligent înțelegea el datoriile ce le are domnitorul față de supușii sei, și mai ales cit interes le purta chiar Romînilor, un popor de iobagi, se poate judeca mai bine din cele scrise de sasul Michel Konrad de Heidendorf, care, în calitate de comisar-conducător, însoțise pe Iosif al II-lea prin satele din jurul Mediașului

(descriere publicată în „Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde“, Sibiu, 1880, volum 16).

Descrierea aceasta, cu atât mai prețioasă cu cât e făcută de un Sas, este totdeodată și oglindă fidelă despre mizeria în care trăiau Românii de sub jurisdicția săsească. Intre altele, Heidendorf povestește Impăratului, că „Valachii *colibași*“ au fost mutați cu forța dintr'un loc într'altul. Fiind-că nu prea voiau, căci erau duși dintr'un loc bun la un loc sterp, s'a dat foc colibelor lor (în numele legii, mă rog). Ei au amenințat atunci că se vor răzbuna. La anul, într'adevăr, s'au aprins și ars cite-va case de ale Sașilor. Speriați, Sașii (din Hetzeldorf, Ațel) cereau acum, prin petiție, ca Valachii tăciunari, căci pe ei îi bănuiesc de punerea focului, să fie mutați undeva departe. Impăratul a exclamat atunci: „Dar' asta e pedeapsă: a muta oamenii, înainte de a avea dovezi în contra lor“... Sasul mai spune Impăratului că li s'a adus la cunoștința Românilor, din partea autorității, că dacă vor mai fi focuri în sat, o să plătească dinșii. Impăratul a observat: „Dar cum pot fi siliți Valachii să restituie paguba, dacă nu li se poate dovedi fapta?“...

Sasul Heidendorf îi vorbea de rău pe Români, numindu-i leneși. Impăratul însă chiar atunci pune întrebarea: „Oare cum ar putea fi cultivați?“... Ceea ce denotă preocupările înalte de care era animat, Lui Mișu Chiuțu, care-l ruga să-i „sloboadă acasă din cătănie feciorul,“ i-a răspuns „că oiu căuta“ și i-a dat mai mulți galbeni.

E caracteristic—scrie Heidendorf—că „M. Sa n'a dat nici căiri nici o atenție magnaților unguri și aristocrației“, „*masele de popor* au fost chiar amețite de purtarea prea grațioasă a monarhului“...

E de înțeles că venind a doua oară în Ardeal, peste zece ani (în primăvara anului 1783), țărănimea l-a primit ca pe Mesia și l-a năpădit încă și cu mai multe petițiuni, care au avut și un rezultat imediat: încă din Sibiu, înainte de plecare, Iosif al II-lea a dat un rescript *menit să îmbunătățească soarta iobăgimei*. Intre altele, le permitea iobagilor să învețe măestrii, să se poată însura, fără a plăti tacsă și să se poată muta unde vor. Aristocrația însă, cancelaria aulică, încă în vara aceea a cerut printr'un memorandum să revoace ordonanța, spunind că iobagii din Ardeal sînt mai ticăloși de cit cei din Ungaria (se înțelege: fiind Români, iar nu Unguri!). Impăratul în răspuns i-a înfruntat pe consilierii săi ardeleni, iar în anul viitor printr'un edict *a cassat privilegiile celor trei națiuni* (maghiare, sase și secuști) și a ordonat ca d'aci în colo să aibă dreptul să ocupe slujbe toți, fără osebite de neam ori confesiune.

Și în contra acestor ușurări făcute *Românilor* (în deosebi), oligarhii au înaintat un memorandum, pe care însă Impăratul nu l'a învrednicit de răspuns, ci simplu l'a pus la dosar.

Ce păcat, că Impăratul Iosif n'a mai trăit de cit șase ani după acestea, iar la sfîrșitul vieții sale situația precară a mo-

narchiei l'a silit să dea caștig de cauză aristocrației, retrăgînd multele măsuri de ușurare a sorții poporului și întărind toate privilegiile clasei nobile.

*

Actul cel mai clasic al politiceii memorandiste a Romînilor este și va rămîne pentru totdeauna *suplica* („Supplex libellus Valachorum“) dela 1791. Nu se știe pozitiv a cui operă este, dela cine a pornit ideea. Suplica a compus-o însă consilierul de Curte Mehes, a fost subscrișă de episcopii Bob și Adamovici și e mai presus de ori-ce îndoială că totul s'a făcut după inspirația și indicația *călugărilor dela Blaj*. Avem deci a face cu o mișcare care—așa zicînd—era în sufletul *poporului*, pentru-că acei călugări s'au inspirat dela popor, acei călugări, despre cari azi nu se mai vorbește, gîndiau, simțiau și *mai ales munciau și luptau în numele poporului* și pentru scuturarea jugului greu ce purta poporul.

Să dăm însă și Căsarului ce i se cuvine: e cert anume, că *Împăratului* îi venea la socoteală o mișcare de felul acesta a Romînilor și a celorlalte naționalități, pentru-că se afla în mare luptă cu Ungurii. Voise să introducă în Ungaria limba germană ca limbă oficială de stat. Ungurii protestau însă cu tărie și ziceau că, dacă e vorba de a se înlocui limba *latină* cu una vie, atunci să se introducă cea *maghiară*. Dela Curte li s'a răspuns că dacă e așa treaba, apoi și *celelalte limbi*, între care și limba rominească, *au același drept*. Vorba e că lupta pentru drepturile limbii s'a deschis, în fața protestelor unanime a comitatelor maghiare. Curtea n'a îndrăznit să introducă limba germană, dar nici Ungurii n'au putut să-și ajungă scopul, ci limba oficială a rămas tot cea latină.

Romîni s'au deșteptat însă și ei, dovadă *suplica* ce au înaintat Împăratului Leopold II. Cu un aparat de știință istorică demn de admirat, mai ales dacă avem în vedere vremea de atunci, cu un curagiu care poate înălța și generațiile veacurilor următoare, cu o claritate proprie numai celor ce apără o cauză dreaptă, memorandumul acesta cu drept cuvînt este considerat de temelie a politiceii noastre naționale.

Deja în primul alineat, «națiunea romină» cere «divului Căsar» *să i se redoe drepturile vechi*. Pe mai multe pagini arată apoi, și dovedește cu date istorice, calitățile eminente ale poporului romin, care a dat țării bărbați distinși (cancelarul Olah, Corvineștii etc.), se provoacă la drepturile date de Leopold I (diploma II mai ales), la mărturisirile lui Iosif al II-lea, «care cu ochii proprii a văzut că națiunea romină este și cu mult mai numeroasă de cit celelalte națiuni și foarte folositoare atît în pace cit și în războiu».. «Și fiind-că Romîni supoartă în proporțiune *sarcini egale* cu ceilalți (cetățeni), trebuie să capete și drepturi și *beneficii egale*»... Superb pasagiul în care zice că: «Nu venetică, ci antică, cu mult mai antică de cit *toate* celelalte e națiunea romină în Transilvania»... Și parcă ar scrie și pentru vremurile d'acum. Zice adică: «Nu a căutat ea (nația ro-

mână) și nici nu caută răsturnarea principatului, ci mai mult reîntregirea aceluia, căutînd să fie restituită în *drepturile cetățenești și regnicolare*... Nu-i trebuie «de cît aceea-ce a avut mai înainte» și ce i-au răpit nu vre-o lege, ci reutatea vremilor!

Înșiră în cinci puncte ceea-ce cere cu venerațiune, ș'anume: 1) numirile odioase (tolerați, admiși, neprimiți între staturi) să fie șterse; 2) națiunii romîne să i se dea locul cuvenit între celelalte națiuni; 3) preoților romîni aceleași drepturi și considerațiune ca preoților de alt neam, precum și nobilimea și *plebea* romînă să se trateze ca celelalte națiuni; 4) în comitate funcționari și *deputați* în număr proporționat și din nația romînă; 5) comitatele, scaunele, districtele și comunitățile orașenești cu majoritate romînească să-și aibă numirea și dela Romîni. unde-s locuitori de felurite limbi, să fie numire mixtă, iar dacă s'ar șterge numirea luată dela una ori altă națiune, să se mențină numirea după rîuri și cetăți.

Cel mai caracteristic pasagiu este însă încheierea. După-ce spune că decumva intențiunea Împăratului ar fi să comunice aceste cereri staturilor și ordinelor, urmează:

«Națiunea subscrisă se roagă cu toată umilînța să se îndure Maiestatea Voastră sacratîsimă a permite în acest caz, «ca într'o *conferență națională*, despre a cărei modalitate și loc «ar avea să facă Maiestății Voastre sacratîsime propuneri cît «mai în grabă cei doi episcopi ai națiunii, după-ce vor fi con-sultat pe cîți-va din cler, nobilime și statul militar, să se aleagă «și să se prevadă cu instrucțiunea necesară în acest scop *cîți-va deputați* cari ori unde ar fi de lipsă, să reprezînte și să apere «cauza națiunii; și dacă ace-tei cauze, cu toală dreptatea ei, «i s'ar pune piedici, să arate toate gravaminele națiunii împilate «și redactîndu-le în scris, să le propună în scris spre milostivă «vindecare M. V. sacratîsime».

Cine se mai indoiește că în aceste șire s'a dat ideia *conferenței naționale* și a politice de *apel la Coroană*?

Leopold al II-lea a primit cu multă bunăvoință memorandumul Romînilor. Conform uzului constituțional, l'a trimis dietei provinciale. În rescriptul prin care își exprimă voința de a se da și Romînilor drepturi politice, scrie despre memorandum ca dat «în numele întregii națiuni romîne din Ardeal» și provoacă dieta să cumpănească lucrurile, să ia măsuri de a fi beneficiați și Romîinii, de a se ușura soarta preoțimii romîne de ambele rituri, «și cum s'ar putea promova educarea *maselor brute ale poporului valah*»...

Rescriptul, datat din 15 Maiu 1791 (în Florența) a fost prezentat Dietei Ardealului abia la 21 Iunie. Ne putem inchipui că cele trei națiuni, prin reprezentanții lor, au făcut tot posibilul pentru a pune piedeci: l'au dat unei comisii, care la 30 Iulie și-a prezentat raportul. Nici atunci nu s'a discutat în fond chestia, ci actul s'a dat spre studiere și Sașilor, așa că abia la 5 August s'a pus la ordinea zilei. În Dietă Romîinii nu aveau de

cît un singur reprezentant : pe episcopul Ioan Bob. Ceilalți deputați, revoltați de «îndrăzneala Valahilor», au terorizat așa de sălbatic pe înaltul prelat, în cît acesta s'a simțit silit să declare în plină ședință că nu aprobă stilul și toate expresiunile dintr'insul, ci l'a scris numai fiindcă socotește a fi cu dreptate a li se da și Romînilor libertăți, dar nu insistă pentru a fi declarată nația romînă a patra nație receptă.

Declarația aceasta, iarăși e ușor de inchipuit, că a servit Ungurilor și Sașilor ca armă puternică pentru a combate la Curte pretențiile Romînilor. Momentul acela de slăbiciune—ușor de explicat, de altfel—a fost temelie tare pentru Dieta de a respinge unanim împlinirea celor cuprinse în *suplică* și a răspunde Coroanei că «Valahilor nu li se pot permite drepturi și libertăți mai multe și mai mari cetățanești de cum au acuma, *fără a se sguidui constituția*».

În rescriptul împărătesc se puneau adică patru întrebări : 1) Pe ce cale s'ar putea acorda petențiilor libertăți și drepturi cetățanești ? 2) Pe ce cale s'ar putea garanta exercitarea libertății religioase ? 3) Cum s'ar putea ajutara soarta preoțimeii de ambele confesii ale petențiilor ? 4) Cum s'ar putea afla modalitatea educării poporului de rînd valach ?

Răspunsul la întîia întrebare sună așa că răspunde și celorlalte și frasa cu «sguiduirea constituției» era menită să *spe-rie* Curtea.

Îndrăzneala, cinizmul și nerușinarea cu care se răspundea rescriptului imperial reiese îndeosebi din răspunsul la a doua întrebare : că li s'a dat deja, îndeosebi Romînilor uniți, atîtea drepturi, «în cît n'au avut motiv de a le mai cere din nou»... Bieții Romîni se provocau tocmai la faptul că *nu li se da ce li s'a asigurat în diplomele de măt de mull*, iar Dieta credea că se achită de ei dacă răspunde Împăratului că au deja Romîni destule drepturi—pe hirtiel... Intocmai ca în zilele noastre...

Lupta, se înțelege, au cîștigat-o cele trei națiuni recepte, căci noi *tolerații*, n'aveam pe nimeni cine să ne susție la Curte, și astfel *suplicii* i s'a dat un răspuns nici cald nici rece : «Coroana poartă grije și de Romîni», «episcopii să grijească de popor», acesta să se supună legilor, să nu facă escese și așa mai departe.

Ba pe cînd în rescript se recunoștea că petiția e dată «în numele întregii națiuni valache», acum, după regretabila purtare în Dietă a terorizatului episcop Bob, în răspunsul dat se zice : *nu este dovedit că cei doi episcopi ar fi avut însărcinare și împuterniciri dela întreg poporul românesc ca să deie petițiuni în numele acestuia...*

Ceea-ce nu a descurajat însă pe Romîni, nici în Ardeal, nici în Banat și Ungaria propriu zisă, ci i-a îndemnat încă la luptă mai aprigă, după cum vom arăta în alt articol.